

Katedra i Klinika Endokrynologii
Akademii Medycznej im. prof. F. Skubiszewskiego w Lublinie
Kierownik Kliniki: prof. dr hab. n. med. Andrzej Nowakowski

DOROTA HERBUT, ANDRZEJ NOWAKOWSKI

Changes of material-consumption function diabetic family

Zmiany w funkcji materialno - konsumpcyjnej rodziny z osobą chorą na cukrzycę

Cukrzyca jest chorobą, która towarzyszy człowiekowi choremu przez całe jego życie. Nie jest to jedna jednostka chorobowa ale grupa chorób metabolicznych, które charakteryzuje hiperglikemia spowodowana defektem wydzielania i/lub działania insuliny. Wskutek przewlekłej hiperglikemii dochodzi do uszkodzenia, zaburzenia funkcji oraz niewydolności wielu narządów i całego organizmu [2].

Dlatego też życie chorego na cukrzycę powinno polegać na przyswojeniu sobie nowych leczniczo korzystnych nawyków dotyczących wszystkich aspektów życia codziennego, dużego zdyscyplinowania i systematyczności. Powikłania cukrzycy oraz konieczność podporządkowania się wszystkim zaleceniom, powodują większe lub mniejsze zmiany w dotychczasowym funkcjonowaniu człowieka chorego, a także jego rodziny.

Celem pracy było ukazanie zmian w funkcji materialno-konsumpcyjnej rodziny, w której jeden z członków jest chory na cukrzycę.

Material i metoda

Badania zostały przeprowadzone w 1996 roku wśród kuracjuszy Sanatorium Uzdrowskiego „Renesans” Oddziału Diabetologii w Krynicy Zdrój. Były to osoby z cukrzycą, tak więc przedstawiony problem został ukazany z punktu widzenia osoby chorej.

Do grupy kontrolnej zakwalifikowano tylko te osoby, które spełniały przyjęte kryterium, czyli: zdiagnozowaną cukrzycę, leczenie insuliną i/lub doustnymi środkami farmakologicznymi, wiek do 60 lat, posiadanie rodziny, w której osoba chora pełni rolę żony i matki lub męża i ojca. Charakterystykę badanej populacji przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Charakterystyka badanej populacji

L.p.	Cechy badanej grupy	Liczba osób	Ws w %
1	Płeć: kobiety	26	48,1
	Mężczyźni	28	51,9
2	Wiek: do 30 roku życia	5	9,2
	31 – 40 lat	13	24,1
	41 – 50 lat	23	42,6
	51 – 60 lat	13	24,1
3	Wykształcenie: podstawowe	8	14,8
	średnie	34	63
	wyższe	12	22,2

L.p.	Cechy badanej grupy	Liczba osób	Ws w %
4	Miejsce zamieszkania:		
	wieś, osada	12	22,2
	miasto do 20 tys. mieszkańców	8	14,8
	miasto od 20 do 100 tys. mieszkańców	19	35,2
5	miasto powyżej 100 tys. mieszkańców	15	27,8
	Liczba członków rodziny:		
	rodzina 3-osobowa	14	26
	rodzina 4-osobowa	25	46,3
6	rodzina 5-osobowa	10	18,5
	rodzina 6-osobowa i powyżej	5	9,2
7	Źródło utrzymania:		
	praca zawodowa	32	59,3
	renta inwalidzka	22	40,7
	inne	-	-
8	Warunki mieszkaniowe:		
	bardzo dobre	10	18,5
	dobre	25	46,3
	przeciętne	17	31,5
9	złe	2	3,7
	Czas trwania cukrzycy:		
	do 10 lat	27	50
	11 – 20 lat	22	40,7
10	21 – 30 lat	5	9,3
	powyżej 30 lat	-	-

W badaniach brało udział 54 osób: 26 (48,1%) kobiet i 28 (51,9%) mężczyzn.

Największą grupę 23 (42,6%) stanowiły osoby w wieku 41-50 lat, zaś najmniejszą 5 (9,2%) osób nie przekroczyło 30 roku życia.

Zdecydowana większość 34 (63%) osoby posiadała wykształcenie średnie. Z wykształceniem podstawowym było tylko 8 (14,8%) osób.

Respondenci w większości pochodzili z miast od 20 do 100 tys. mieszkańców – 19 (35,2%) osób.

Większość badanych posiadała rodzinę 4-osobową. W tej grupie znalazło się 25 (46,3%) osób. Tylko 5 (9,2%) badanych miało rodziny wielodzietne 6-osobowe i większe.

Źródłem utrzymania 32 (59,3%) chorych była praca zawodowa, a pozostałe 22 (40,7%) badane osoby przebywały na rencie inwalidzkiej.

Większość badanych oceniła swoje warunki mieszkaniowe: jako dobre – 25 (46,3%) osób i bardzo dobre – 10 (18,5%) osób. Dwie osoby (3,7%) uznały, że żyją poniżej przeciętnej.

Połowa ankietowanych 27 (50%) choruje na cukrzycę nie dłużej niż 10 lat, nieco mniej bo 22 (40,7%), to osoby mające cukrzycę 11-20 lat. Najmniej badanych to chorzy z cukrzycą trwającą 21-30 lat – 5 (9,3%) osób.

Metodą badawczą wykorzystaną w badaniach była ankieta, której konstrukcję wzorowano na ankiecie Zofii Kawczyńskiej – Butrym [1]. Zawiera ona metryczkę, pytania zamknięte z możliwością jednokrotnego i wielokrotnego wyboru oraz pytania półotwarte.

Aby dokonać szczegółowej analizy zmian w funkcji materialno-konsumpcyjnej rodziny badano: kierunek oraz natężenie zmian tej funkcji.

Kierunek zmian określono poprzez sformułowania takie jak: zmniejszyliśmy, zwiększyliśmy, zmieniliśmy.

Dla określenia natężenia zmian w przedstawionej funkcji zastosowano czterostopniową skalę: I – tak, bardzo; II – tak, częściowo; III – nie, poza sytuacjami wyjątkowymi; IV – zupełnie nie.

WYNIKI BADAŃ

Analizując zmiany, jakie zaszły w funkcji materialno-konsumpcyjnej rodziny z osobą chorą na cukrzycę, starano się poznać: ogólną sytuację materialną rodziny, dochody i przyczyny ich zmniejszenia oraz wydatki i przyczyny ich wzrostu.

Sytuacja materialna analizowana była wyłącznie w kategoriach ocen subiektywnych w oparciu o 5-stopniową skalę opisową uwzględniającą kryterium zaspokojenia potrzeb rodziny w ocenie respondenta. Kategoria III jest tzw. minimum socjalnym.

Tabela 2. Ocena sytuacji materialnej

Kategoria oceny	Przed chorobą		Obecnie	
	Liczba osób	Ws w %	Liczba osób	Ws w %
I mogliśmy sobie na wszystko pozwolić	9	16,7	5	9,3
II mogliśmy sobie pozwolić na większość wydatków	23	42,6	12	22,2
III wystarczało tylko na podstawowe potrzeby	20	37,0	22	40,7
IV nie wystarczało na podstawowe potrzeby	2	3,7	15	27,8
V prawie na nic w domu nie wystarczało	-	-	-	-
Razem	54	100	54	100

Z danych zawartych w tabeli 2 wynika, że przed chorobą tylko 2 (3,7%) rodziny nie miały zapewnionego minimum socjalnego. Obecnie poniżej minimum znajduje się 15 (27,87%) rodzin chorych na cukrzycę osób. Analizując pozostałe kategorie można stwierdzić przesunięcia w kierunku kategorii niższych.

Spśród 54 badanych, 42 (77,8%) osoby stwierdziły, że ich dochody uległy zmniejszeniu, zaś tylko 12 (22,2%) osób uważa, że ich dochody nie uległy zmianie (tabela 3).

Tabela 3. Przyczyny zmniejszenia się dochodów

Przyczyna	Liczba osób	Ws w %
zmiana pracy (stanowiska)	19	45,3
zmniejszenie wydolności organizmu	7	16,7
przejście na rentę inwalidzką	8	19,0
inne	8	19,0
Razem	42	100

Jako główną przyczynę zmniejszenia się dochodów, najwięcej 19 (45,3%) osób podało zmianę pracy, stanowiska czy konieczność przekwalifikowania się. Przejście na rentę oraz na inne powody wskazało po 8 (19%) osób. W grupie 54 badanych, aż 52 osoby (96,3%) stwierdziły, że ich wydatki uległy wzrostowi.

Tabela 4. Przyczyny wzrostu wydatków

Przyczyna	Liczba osób	Ws w %
dostosowanie żywności i żywienia do zaleceń diety cukrzycowej	52	100
wizyty u lekarza, tzw. wyrazy wdzięczności	29	55,8
Zakup insuliny, leków, sprzętu, pasków kontrolnych itp.	26	50,0
dojazdy na badania, wyjazdy do sanatorium	24	46,2
inne	6	11,5

Dane przedstawione w tabeli 4 pozwalają stwierdzić, iż główną przyczyną wzrostu wydatków była konieczność przestrzegania zaleceń dietetycznych w cukrzycy. Na tę przyczynę wskazały wszystkie 52 badane osoby.

Tabela 5. Zmiany w funkcji konsumpcyjnej

Zmiany	Działania, czynności, sytuacje			
	zmieniliśmy styl żywienia		zmniejszyliśmy czynności związane z higieną mieszkania	
Kierunek	Liczba osób	Ws w %	Liczba osób	Ws w %
Natężenie				
tak, bardzo	36	66,7	-	-
tak, częściowo	17	31,5	3	5,6
nie, poza sytuacjami wyjątkowymi	1	1,8	4	7,4
zupełnie nie	-	-	47	87
Razem	54	100	54	100

W dalszej analizie funkcji materialno-konsumpcyjnej wyodrębniono czynności związane z higieną mieszkania i stylem żywienia. Z danych zawartych w tabeli 5 wynika, iż dotychczasowy styl żywienia zmieniły wszystkie 54 osoby. Natomiast czynności związane z higieną mieszkania w większości nie uległy zmianie, na co wskazało 47 (87%) respondentów.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Przeprowadzone badania wykazały, że cukrzyca w dużym stopniu wpływa na zmianę dotychczasowego funkcjonowania rodziny w której jeden z członków jest chory na cukrzycę. Kierunek i natężenie tych zmian zależą między innymi od czasu trwania i ciężkości schorzenia, a także od integracji i zdolności adaptacyjnej rodziny do nowej sytuacji. Fakt długotrwałej choroby (połowa badanych choruje na cukrzycę ponad 10 lat), często może powodować przystosowanie i zaadaptowanie się do nowej sytuacji i lepsze funkcjonowanie całej rodziny.

1. Największej zmianie uległ styl żywienia rodziny, związany z koniecznością przestrzegania zasad diety cukrzycowej.
2. Duże zmiany wystąpiły w sytuacji materialnej na skutek choroby, ponieważ możliwości finansowe rodziny zostały ograniczone w związku ze znacznym wzrostem wydatków i spadkiem dochodów.
3. Wzrost wydatków związany był przede wszystkim z koniecznością użytkowania odpowiedniej żywności, leków, wizyt u lekarza, dojazdów na badania kontrolne, leczenia szpitalnego i sanatoryjnego.
4. Zmniejszenie dochodów spowodowane było zmianą pracy bądź stanowiska pracy lub przejściem na rentę inwalidzką w wyniku choroby.

Badania potwierdziły, że ogólna wydolność fizyczna chorych na cukrzycę jest często mniejsza niż ludzi zdrowych w tym samym wieku [4], zaś koszt utrzymania osoby chorej jest około trzykrotnie wyższy aniżeli osoby zdrowej [3].

PIŚMIENNICTWO

1. Kawczyńska – Butrym Z.: Funkcjonowanie rodziny a choroba. Analiza socjologiczna, TN KUL, Lublin 1987, s.232-242.
2. Nowakowski A.: Epidemiologia cukrzycy, Diabetologia Praktyczna 2002, tom 3, nr 4, s.181 – 185.
3. Tatoń J.: Diabetologia praktyczna, PZWL, Warszawa 1993, s.428.
4. Tatoń J., Czech A., Kowalik – Borówka E., Patofizjologiczne podstawy leczenia cukrzycy, Wydawnictwo Akcydensowe, Warszawa 1980, s.75.

STRESZCZENIE

Celem przedstawionej pracy było poznanie zmian jakie wystąpiły w funkcji materialno-konsumpcyjnej rodziny w związku z zachorowaniem na cukrzycę jednego z jej członków. Badania wykazały, że największej zmianie uległ styl żywienia rodziny. Jest to również główna przyczyna pogorszenia się ogólnej sytuacji materialnej rodziny spowodowanej wzrostem wydatków i zmniejszeniem dochodów.

SUMMARY

The aim of study was recognition changes of material-consumption function in diabetic family. The greatest change concern style of nutrition, which was main reason to make worse material situation of diabetic family (consumption up and earnings down)